

Kulturális és történeti örökség, avagy kutató és esemény viszonya

Nemzeti kultúrák és történeti-néprajzi örökség, ünnepszerveződés és szereplőinek viszonya nem evidens módon történettudományi szakkérdés. Ám a nem pusztán írásos forráskutatás, hanem főképpen a történő történelem hétköznapiiban jelenlévő kulturális örökségkezelés megértése, feltárása, kutatási fókuszba vonása épp olyan fontos adatbázis lehet a mindenkori kutatók számára. Az akadémiai történeti tudományterület keretébe tartozó néprajzkutatás éppúgy, mint a folklór-elemzések tudásterülete nemcsak része immár a kortárs historiográfiának, de interdiszciplináris szféra is, miként a történetelméletek modern irányzatai közül a mindennapi élet kutatása, az oral history vagy az emlékezetkutatás is. A narratív életszférák belátása, a kortárs társadalomnéprajz életvilág-elméletei, a rokonság- vagy szomszédságkutatások is előszeretettel fordulnak korunkban a neo-folklorisztikus események, szituációk, szertartások, fesztiválok vagy emlékező celebrációk felé is. E tárgykör kutatásában azonban a történeti néprajztól eltérő aspektusú, a folklorizmust a hagyománytisztelet felől az átélési, élményközösségi, turisztikai látványosságok felé vezető nézőpont is interdiszciplináris és nemzetközi összehasonlításai alapon kap új nézőpontokat, egyebek között a kisebbségi, tájegységi, történeti, nyelvi vagy szokáscelekvési közösségek vizsgálatának, megismerésének módszertana szempontjából. Miként a performanszokon résztvevő népcsoport-képviseltek is megjelenítenek identitásokat, hasonlóképpen hordoznak „szállítható örökséget” maguk e szertartásos összefüggések kutatói is. Történeti kutatómódszertan szempontjából sem lehet közömbös problematika, megismerési és feltárási gyakorlat annak belátása, milyen módon hat egymásra a szertartások szereplőinek, reprezentálóinak, dizájnjának, kulturális és vizuális megjelenésmódjainak komplexitása, s ezen belül lesz kérdéssé az is, mennyiben egyedi, kollektív, vagy interaktív kölcsönhatásban álló maga a megismerési helyzet, a kutató és a kutatott viszonya a megjelenítés helyszínén, a szcenikai miliőben és azután. Ha multikulturális vagy nemzeti aspektusú akár egy-egy rendezvény,

mely a helyi tudás, helyi szertartások és értékrend vagy világgép örökségésítésére is visszahat, hogyan lehet ezt „intézményesíteni”, hitelesen kutatni vagy résztvevő megfigyelőként egy nemzeti, kisebbségi örökség részeként megismer(tet)ni...?

A mitikus játéktér-alakítás, mítoszhasználat és a táji-kulturális örökségésítés egyik tipikus folklorisztikai kulcskérdése a kortárs etnológiának. Nemzeti örökségésítés és újnemzeti identitások korszakos programossága nemegyszer a direkt politikai akaratok, üzenetek, értéknormák tükré az egyik helyszínen, másutt esetleg a posztoszocialista életmódok kiegészítésre áhítózó magánprogram csupán, de ezek mellett (vagy ezek együttes belátása révén) is megmaradt a neo-folklorizmus egyik kutatási területe is. Ekképp érdemes kiemelt figyelmet fordítani a ljubljana Szlovén Néprajzi Intézet kiadványára, melynek a performatív gondolkodás, az analitikus és szintetikus hajlandóságú belátások közösségi cselekvésekben megragadható mivolta a kiszemelt témaköre. A *Jurij Fikfak* és *Laurent Sébastien Fournier* szerkesztette kötet¹ (*Ritual Year 7.*) monografikus igénnyel járja körül a népi, nemzeti kultúra egyes etnikumokra vagy nyelvi-kulturális kisebbségekre jellemző problematikáját, és maga a feltáró gyűjtés kérdéskörében értelmezi az ilyen tárgykerű néprajzi tanulmányokat folytató kutatók viszonyát, társadalmi „terep” és magatartásmódok találkozását, a kultúra megjelenítésének és interpretálásának intézményes módjait, kölcsönhatásait, külön is figyelemmel a „másság” objektív (UNESCO-tól eredő) meghatározására. Alapképletként a nemzetközi előadó-szerzőgárda a „performanszok”, performerek és kutatók háromszögébe zárt felfogásmódokat vizsgálja ír, skót, szerb, litván, holland, orosz, magyar, görög és más lokális fesztiválok reprezentatív felületein és jelentésem mélységeiben, kontrasztként kezelve a megismerő érdeklődés és az identikus önkifejezés külső/belső normáit, attraktív formanyelvét, jelentéshordozó tartalmait.

A szerzői esettanulmányok más-más helyszíneken találják meg a belső kontrasztok között a nyelvi–vizuális–teátrális önkifejezési szcénák mentális nyomait, a külső kontrasztok között pedig a kutatók kérdésfelvetései, nézőpontjai, megismerési stratégiái foglalnak helyet, mintegy folytonos interakcióban, a kvázi-közösség lehetséges mutatkozási és kapcsolati játszmáinak részeként. Egyfajta együttjáték, rendezett jelenetek és föltérképezett állapotok közötti „metakommunikáció” zajlik ilyenkor a kutatás során, s ebben a kutató látszólag szilárdan („objektívan”) kívülálló... – valójában mégis befolyással van mind a kommunikációs „forgatókönyvek” belső történésrend-

¹ <http://isn2.zrc-sazu.si/en/publikacije/the-interplay-of-performances-performers-researchers-and-heritages-1#v>

jének alakulására, mind a szertartások artisztikus mivoltára, az előadások megjelenítési módjaira, a helyi örökség-kultúrában fölnagyított funkciójú tudások rítusaira, s végső soron az elméleti ráközelítés és a gyakorlati választéskeresés kiegészítési lehetőségeire is. Külsőt és belsőt, kereső szakembert és játszó szereplőt egyaránt készítenek valamely örökség-átadás feladattudata, helyenként pusztán célképzete vagy újraélesztett eredetiségű hagyományfogalom forgalmazása. E két-fókuszú, egyszerre leíró és önreflexív kereső szempontot találjuk meg a publikált írásokban, ezen belül részint történeti előképeket is kapunk a szertartások viselkedési eljárások előzményeiről, illetve mindarról, amit a szimbolikus közlésmódozatról, a rituális magatartásokról született képzetek teljesítenek ki „kutatói témává” válva.

Ilyen leíró aspektusból fogan például a hagyományos ünnepek összehasonlítása *Mateja Habinc* írásában és *Povedák István* tanulmányában, mást meg a szakrális évszabványok turisztikai felületekre tolató látványosságai szertartásaiból formálódó látványkörben kap szerepet maga a néprajzos is (pl. *Irina Sedakova*, *Aida Eancâne*, *Evy Johanne Håland* és *Emily Lyle* megközelítéseiben). Neo-pogány szertartások (*Kamila Velkoborská*, *Léon A. van Gulik* megjelenítésében) és skót Tűz-fesztiválos rendezési körülmények vagy görög tűzugrás-próbák (*Thomas A. McKean*, *Svetlana Sidneva* írása révén), délszláv zeneterápiás szertartások (*Katya Mihaylova*) és újkori görög csodatétel-követés (*Evy Johanne Håland*), svéd királyi esküvő-közvetítés térfelfogási játékelemei (*Marlene Hugoson*) vagy az autentikus és a kreált nemzeti örökség-események szertartás- és jelentésrendjének mintázata (*Povedák István* izgalmas áttekintése a Magyarok Országos Gyűlése kunszentmiklós-böszörményi tömörüléséről) – valamiképp szinte mindegyik dolgozat a szűk pázmájú lokalitás és a lényegében globális szintérré vihető „glokális” kifejező eszközeit, mediált és manipulált kincsgyűjteményét örökíti meg.

Ebben a széles körű, szinte „össz-európai” válogatásban a másik oldal, a kutatói „én” egyik legizgalmasabb kérdése valóban a kutató/kutatott kölcsönhatása, egymásra gyakorolt benyomása, valamint játszmáik eredete, lefolyása, intimizálódása és nyilvánossá válása. A nemzeti tudományosság (nemcsak szlovén, szerb, bolgár, hanem holland, skót, litván vagy belga kulturális politikák) hatása és az émius átélés tudománya (néplélektani, folklorisztikai, turisztikai és közösség-reprezentációs kutatási területként) izgalmas kontrasztot nyújt egy nemzeti-állami-összközösségi ünnepszervezés, vagy a varázslat, boszorkányság, readaptált és revitalizált viselkedési minták kontrasztjában, kutató és „válaszadó” kölcsönös összjátékának föltárásában.

Izgalmas kötet ez, sokévnnyi és megannyi kutatási területre érvényes megfontolnivalóval, fotókkal, írásonként szlovén összefoglalókkal és tematikus bibliográfiákkal. A kultúra, mint intézmény, az intézményesült vagy kultúrává erősödött és turisztikai mutatvánnyá váló események intim „világhálója” ezernyi arcát mutatja ebben a kötetben is, miképp a kutatók és érdeklődésmódok, helyi belátások és tudáspiaci értékesítési eljárások újonnan kialakuló horizontján is. A viszonylag „elemelt” szempontú történetkutatásban ezek a helyi közösségi szertartások, a viselettörténeti, a kultusztörténeti, a megemlékezési vagy örökségesítési eljárások immáron új tudásterületté, új narratív megjelenítésmóddá váltak, amit érdemes immár a kortárs történeti vizsgálódásmódok lehetséges metodológiai kérdésekként kezelni is. Ehhez nyújt roppant izgalmas, érdekfeszítő, egyenként is új szemlélet-irányok felé kalauzoló szempontokat a szlovén kultúratudomány és kulturális antropológia kötete.

Jurij Fikfak, Laurent Sebastien Fournier (szerk.): *The interplay of performances, performers, researchers, and heritages* (Kulturális és történeti örökség, avagy kutató és esemény viszonya) Institute of Slovenian Ethnology, Ljubljana, 2012. 269 o.

A. Gergely András